

Ігор Ониськів,
студент напряму «журналістика»
НУ «Львівська політехніка» ІНПП
Божена Іваницька,
асистент,
кандидат наук із соц. ком.
кафедри ЖЗМК

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТІВ В ІНФОРМУВАННІ СУСПІЛЬСТВА ПРО НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІЇ ТА РОБОТА ВІЙСЬКОВИХ ЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Постановка проблеми. Роль військового журналіста в умовах війни – це збір та оперативна передача інформації щодо ситуації на фронті. Журналіст – не військовий, він не повинен брати участі у війні.

Мета дослідження. З кожним роком потреба в професійно підготовлених військових журналістах зростає. За умов ведення бойових дій в багатьох точках світу інформаційний простір страждає через недостовірні дані військових та інформаційну війну. Також, причиною нестачі об'єктивної та оперативної інформації слугує відсутність кваліфікованих журналістів. Так, в Україні є лише декілька вузів, які мають невеликі теоретичні курси підготовки майбутніх військових журналістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо журналіст після повсякденної роботи їде у місця бойових дій і одягає форму, то одразу розуміє свою роль – показати ситуацію зсередини. Доволі часто військовим журналістам доводиться спілкуватись і з протилежною стороною конфлікту. Вороги самі можуть розшукувати та зв'язуватись з журналістами аби показати все зі своєю сторони. Це можуть бути записки, телефонні розмови або ж відео-інтерв'ю. Таку тенденцію можна було спостерігати у війні в Іраку, де на журналістів в Багдаді виходили терористи і просили записати відеозвернення для іншої сторони. Таким чином цивільні люди можуть почути обидві сторони, їхні невдоволення та вимоги у конфлікті. В такі моменти відчувається страх небезпеки за своє життя і водночас гордість через довіру до журналістів обох сторін.

Задовольняючи потребу суспільства в інформації, ЗМІ автоматично бере на себе відповідальність за етичні норми всіх опублікованих матеріалів. Однією з проблем всієї військової журналістики є те, що журналіст завжди повинен бути неупереджений та об'єктивний, але, якщо ти спілкуєшся з солдатами і відчуваєш їхні емоції, ви разом їсте з

одного казанка, разом спите, то важко залишатись беземоційним і об'єктивним. Хоч професія журналіста передбачає висвітлення сухих фактів, після такого перебування у місцях збройних конфліктів журналіст передає інформацію через призму власних роздумів та емоцій. Важливо не переступати межу етичності в таких випадках, адже некоректне інформування веде до серйозних наслідків.

Варто зазначити особливу важкість збору інформації і її поширення через військові таємниці: заборонений показ облич військових, демонстрування їхньої кількості та числа наявного спорядженні і зброї, поширення їхніх позицій та багато іншого. Військовий журналіст повинен мати правильний підхід до військовослужбовців і виконувати роль не лише тримача для мікрофона чи камери, а й передавача, так званого мосту, між військовими та цивільними громадянами. Таким чином, органи безпеки мають тісний контакт з представниками ЗМІ, які працюють у військових умовах і контролюють весь інформаційний простір.

Висвітлення військових операцій часто пов'язують з негативними наслідками, адже журналісти, часто, самі того не розуміючи, шкодять одній із сторін. Враховуючи доступність засобів прийому інформації, зайва інформація може дуже негативно обернутись для суспільства. Однією із таких ситуацій було захоплення 33 заручників у коледжі в місті Берклі. Репортери несвідомо показували в прямому ефірі всі дії, спрямовані на визволення полонених в той час, коли за цим стежили по телевізору терористи. Це призвело до розстрілу одного заручника. Пізніше, один з визволених прокоментував цю ситуацію: «Стежачи разом з терористом за репортажами, що передаються по вашому каналу, ми просто не могли повірити своїм очам і вухам. Ваші несерйозні і негативні коментарі не лише розлютили злочинця – вони поставили під загрозу життя 33 осіб. Ваші передачі викликали нові погрози застосування насильства, чого жодна серйозна станція не повинна була допустити». Військові репортери повинні чітко усвідомлювати свою відповідальність та моральний тягар за такі необдумані дії і більш уважно та обережно висвітлювати події.

Підбиваючи підсумки, можна виділити декілька аспектів діяльності військових журналістів: оперативне висвітлення військових операцій, подій на лініях зіткнення та «гарячих точках»; правильну взаємодію із службами безпеки та самими військовими; усвідомлення поширюваної інформації та уважний і обережний її відбір; власна безпека життєдіяльності в умовах збройного конфлікту.

Надзвичайна ситуація – аварія, катастрофа, епідемія, стихійне лихо тощо, яке радикально мірою впливає на звичайні умови життя і діяльності людей. Основною ознакою надзвичайної ситуації є завдання матеріальних збитків та заподіяння шкоди людям, тваринам та навколишньому середовищу. Постановою КМУ від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями» не передбачено класифікації надзвичайних ситуацій за джерелами їх виникнення. Вказана постанова виділяє як основну підставу класифікації – обсяг заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації. Умовно надзвичайні ситуації можна розділити відповідно до характеру їх походження на такі:

Надзвичайні ситуації техногенного характеру – це ті випадки, коли їх появу зумовлено технічними, штучно створеними засобами. До них можна віднести: автотрощі, вибухи та пожежі внаслідок них, викид хімічних, біологічних чи радіоактивних речовин, руйнування житлових та високо продовольчих будівель (багатоповерхівки, торговельні центри, лікарні, школи, садки, ГЕС, ТЕС, граблі і дамби тощо);

Надзвичайні ситуації природного характеру – неконтрольовані явища, які відбуваються за непередбачуваних або частково прогнозованих обставин. До них належать: посуха та пожежі внаслідок неї, геологічні, метеорологічні, гідрологічні, деградація ґрунтів та інші явища, інфекційні зараження людей та сільськогосподарських тварин і рослин тощо;

Надзвичайні ситуації воєнного характеру – це наслідки застосування зброї масового ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження та заподіяння шкоди довкіллю;

Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру – виникають внаслідок протидії терористичним угрупованням (викрадення, захоплення повітряних чи морських суден, навмисне знищення будівель, встановлення вибухівок і тому подібне), антикорупційним діям, революціям тощо.

Окрім класифікації за походженням їх також можна поділити на масштаби, на які вони поширюється та збитки, які були ними задані: об'єктний рівень, місцевого рівня, регіонального рівня, загальнодержавного рівня, глобального рівня. Як правило першоджерелами всіх надзвичайних ситуацій є техногенні. В масштабах локальних вони можуть розростатись до глобальних, наприклад: потреба в харчуванні – створення сільського господарства – переробка харчової промисловості – глобальне

потепління. Таким чином кожна мінімальна необережність чи необдумана потреба може призвести до неминучих наслідків.

Серед екстремальних умов діяльності журналіста окремим видом можна назвати надзвичайні ситуації. Питання їх висвітлення є не менш важливим, адже стихійні лиха, техногенні катастрофи та менші надзвичайні ситуації впливають на життя суспільства. Згідно дослідження Української академії преси «Моніторинг політичних новин» за участю співробітників Інституту соціології НАН України, станом на червень 2018 року найбільше уваги в українському телевізійному просторі приділяється власне цій тематиці – близько 18%. Трагедії такого характеру забирають життя сотень та навіть тисяч людей, позбавляють їх помешкання та комфортного життя, змушують шукати притулку. Через часті події різних катастроф виникає необхідність швидкого реагування на них та інформування суспільства, для яких це може бути важливим. Журналістам, які працюють в таких екстремальних умовах, необхідно докласти всі зусилля та професіоналізм не тільки для повідомлення про катастрофу, а й подачу важливих вказівок, які б запобігли трагічним наслідкам. Саме завдяки екстремальним журналістам ми можемо швидко зреагувати і убезпечити себе.

Екстремальна журналістика – це першоджерело новин, з якого світ дізнається про останні надзвичайні події і трагедії. Роль журналіста полягає в оперативному зборі інформації про подію, яка трапилась, і швидкій передачі цієї інформації в суспільство. Екстремальна ситуація, як і робота на війні, вимагає максимального зосередження на події, об'єктивності і достовірності. Адже, журналіст теж людина і йому властиві емоції та попри них він має залишитись непорушним у своїх публікаціях. Саме тому екстремальним журналістам більше довіряють, бо вони були в місці надзвичайної події та бачили все на свої очі, тож можуть точно констатувати факт і всі деталі трагедії.

В роботі екстремального журналіста є ще один аспект – надзвичайну подію не можна запланувати і заздалегідь скерувати репортера на неї із планом заздалегідь розроблених дій. В таких умовах журналістам доводиться виконувати свої професійні обов'язки вже після того, як подія трапилась. Головним в цьому є саме висвітлення події, а не її відтворення.

Справа екстремального журналіста не полягає в одяганні бронжилета і білої каски з надписом «PRESS». Насамперед – це висвітлення подій безпосередньо з місця, де вона відбувається, до якої цивільні журналісти не мають доступу. Це не тільки показ «драматичних

картинок», а й безліч інтерв'ю з солдатами, рятувальниками, постраждалими, репортажі з «гарячих точок», фіксування і поширення розвитку подій. Важкість такої роботи ускладнюється постійною загрозою для життя журналіста.

Один з аспектів аналізу журналістської діяльності в екстремальних умовах є дослідження в контексті психологічних якостей особистості журналіста. Вченими було з'ясовано, що різні екстремальні ситуації активізують абсолютно різні психологічні якості. Тому, для журналіста, який працює в екстремальних умовах необхідним є всі позитивні психологічні якості, такі як: висока стрес-толерантність, емоційно-вольова стійкість, здатність до виправданого ризику, сміливість, забезпечення професійної успішності в небезпечних ситуаціях. За відсутності чи недостатньому рівні розвитку цих психологічних якостей для журналіста це може обернутись нервовим розладом і психосоматичним захворюванням.

Несприятливим фактором у діяльності журналіста є невизначений психологічний стан, в якому йому складно визначитись у своїх думках і подавати інформацію правильно. Розрізняють два стани напруги: напруга, яка має ефект мобілізації журналіста і несе позитивний характер, і напруга, яка знижує психологічну стійкість журналіста аж до дезінтеграції діяльності і несе негативний характер. Окрім того, напруження журналіста в екстремальних умовах поділяють на перцептивне, інтелектуальне, емоційне, мотиваційне, вольове.

Перцептивне напруження – є у психіці людини і визначає сприйняття навколишньої дійсності. Виникає, наприклад, у випадку утруднень сприймання та аналізу журналістом інформації.

Інтелектуальне напруження – залежить напряму від осмислення тієї чи іншої критичної ситуації і неможливість розв'язання або виходу з неї. Для журналіста загрожує однотипністю думок, проблематикою аналізу ситуації з різних сторін.

Емоційне напруження – виникає внаслідок емоційності стану, яке дезорієнтує у професійній діяльності. Журналіст у таких випадках піддається емоціям в тій чи іншій ситуації та не здатен об'єктивно описати і подати інформацію.

Мотиваційне напруження – виникає внаслідок внутрішньої суперечки особистості, пов'язане з боротьбою власних мотивів та виконання професійного обов'язку. Для журналіста це найчастіше напруження, в якому доводиться вибирати відмову від своїх прямих зобов'язань на користь власної безпеки та інші мотивів.

Вольове напруження – проявляється у ситуаціях, коли людина не здатна проявити зусилля, щоб оволодіти ситуацією. Журналісту таке напруження загрожує нестабільним психологічним станом через постійний навколишній тиск, на який він не має ніякого впливу та протидії.

Існує досить новий метод професійної підготовки діяльності у непередбачуваних ситуаціях і втримання спокою людини в таких умовах – «Шокотерапія». Метод, під час якого людину вводять в реалістично-імітовані ситуації, в яких вона раніше не бувала, і загартовують її таким чином до несприятливих і непередбачуваних умов. Згідно цього методу людина набуває рис стійкості до непередбачуваних ситуацій і залишається в спокої, що допомагає їй приймати раціональні та рішучі дії. Таким чином, форма поведінки в екстремальних ситуаціях змінюється з активно/пасивно-емоційної на доцільно-активну. Даним методом часто проводять відбір у структури спеціального реагування чи космонавтів-відкривачів тощо, який відсіює серед тисячі охочих саме стійких особистостей. Метод також має негативний вплив при такому відборі, адже ті, хто не витримав важких несприятливих умов і піддався імпульсивній формі поведінки, часто після цього переносять психологічний тиск, який потребує реабілітаційних дій. Варто виділити, що шокотерапія останнім часом використовується зовсім іншим чином – у пропагуванні корисних дій населення, яку можна використовувати для боротьби із злочинністю та ненавистю, шкідливими рисами людей чи благодушністю тощо. Як приклад такого методу – жахливі фото органів людини, які зображають вплив на здоров'я, на пачках від сигарет або ж емоційні фото бідних африканських дітей на пляшках води, які мотивують покупкою до залучення збору коштів з кожної пляшки для подолання посухи та голоду. Таким чином шокотерапія інформує людей, пропагує певну проблему, шокує зображенням і мотивує до певних дій.

Література

1. Аронсон Е. *Епоха пропаганди: механізми переконання* / Е. Аронсон. – СПб. : Прайм-Єврознак, 2001. – 384 с.
2. Артамонова І.М. *Тенденції становлення та перспективи розвитку інтернет-журналістики в Україні : монографія* / І.М. Артамонова. – Донецьк : Лебідь, 2009. – 416 с.
3. Березін В. М. *Масова комунікація: сутність, канали, дії* / В. М. Березін. – М. : Річ-Холдинг, 2003. – 174 с.
4. *Закон України про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки № 537-V // www.rada.gov.ua*

5. Закон України про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації № 539/97-ВР із змінами // www.rada.gov.ua
6. Засоби масової інформації в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування: Навч.-метод. посіб. / Уклад. В.М. Дрешпак. – Д. : ДФ УАДУ, 2000. – 48 с. 24
7. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління. // http://www.vuzlib.net/strat_upr/54.htm
8. Литвиненко О. В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії / О. В. Литвиненко. – К., 2000.
9. Москаленко А. З., Губерський Л.В., Іванов В.Ф. Основи масовоінформаційної діяльності. Підручник. – К., 1999.
10. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – 497 с.
11. Тактика радіотехнічних військ. Курс лекцій / За ред. Ю. І. Рафальського. – Харків: Харківський університет Повітряних Сил, 2005. – 117 с.
12. Ткаченко В. І., Даник Ю. Г., Дробаха Г. А., Карпенко В. І., Пащенко Р. Е., Смірнов Є. Б. Теорія і техніка протидії безпілотним засобам повітряного нападу. Застосування і перспективи розвитку. Виявлення малопомітних засобів повітряного нападу. – Харків : ХВУ, 2002. – 220 с.

Аліна Оприско -

студентка напрямку «журналістика»

НУ «Львівська політехніка» ІНПП

Науковий керівник:

к. філол. н., доц.,

доцент кафедри ЖЗМК

О.В. Гарматій

ТЕМАТИКА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У СПЕКТРІ АКТУАЛЬНИХ ПОДІЙ

Журналістське розслідування впродовж свого існування пробуджує інтерес громадян до суспільного та політичного життя. І на тематику кожного розслідувального матеріалу впливає безліч факторів. Об'єкти журналістського розслідування визначають його тематику.